

TUSOR PÉTER

BALASSI BÁLINT ISMERETLEN LEVELE KRAKKÓ VÁROS ÜGYÉSZÉHEZ
Liptóújvár, 1581. április 21.¹

Generose ac ornatissime domine advocate, amice ac vicine nobis observandissime.² Salutem plurimam ac nostri officii commendationem. Iam pluries dominationes vestras per literas nostras requisivimus rogantes, ut dominationes vestrae ob communem iustitiam et bonae vicinitatis respectum huic subdito nostro ex tam liquido iusto ac manifesto debito debitam iustitiae satisfactionem administrassent: Verum nescio quo fiat, quod hactenus parum adhuc efficere nost[r]is scriptis et precibus potuerimus. Nam cum maxima miseri subditi nostri iniuria contra ius et fas liquidum eius debitum apud concivem vestram detinetur. Quare adhuc eandem ornatissimam dominationem tuam hisce requirendam et rogandam voluimus, ut iam tandem ob aequitatis respectum, debitam misero subdito nostro iustitiam administrare velitis, ut id, quod suum est rehabere possit.

Alioquin, licet inviti, cogemur aliud remedium invenire, per quod ex tam manifesta iniuria et damno miserum subditum nostrum vindicare possimus, quod remedium profecto civibus et mercatoribus vestris non parvo futurum est damno. Verum speramus ornatissimam dominationem vestram operam daturam, ne res eo deveniat, sed miser subditus noster de aequitate contentetur etc.

His ornatissimam dominationem vestram longe foelicissime valere exoptamus. Datum in arce Hradek 21. Aprilis Anno 1581

Generosae ornatissimae dominationis vestrae
amicus et vicinus

[s. k.:]

Valentinus Balassi de Gyarmath
Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis
in Agria equitum capitaneus mp.

[Kívül:]

Generoso ac ornatissimo viro N.³ domino avvocato urbis inclitae Cracouiensis etc. domino amico ac vicino nostro observando

[Más kézzel:]

feria quarta post octavas Corporis Christi. Anno 1581⁴

[P. H.]⁵

1 Archiwum Państwowe w Krakowie, syng. ApKr, Rkp. 1328, fol. 65–67. Tekintettel a mellékelt fotókópiára, a szöveget klasszikus latin helyesírással közlöm.

2 Az „observan” rövidítés másik lehetséges feloldása: observande.

3 Nomen, vagyis a címzett nevének jelölése.

4 Az Urnapja nyolcadát követő szerda 1581-ben június 7-re esett.

5 Papírfelzetes gyűrűspecsét, Balassi címerével.

1587

65

Generose ac Ornatissime dñe Adversarij, Amice ac Viri
 nobis officium: Salutem plurimam ac tui officij Contu
 Jam plures Doms Vras per tres vras requisitiones
 rogantes ut Doms Vras ad Contumaciam justitiam ac hanc
 viciniam respectum hinc subditis vobis ex sanis legibus
 justis ac manifestis debitis habetam in istis satisfactis
 vnum aduini proffert: Vnum vobis qui fiat quod
 hactenus parum ad hunc officium vobis proffert
 et proffert potuerunt. Nam cum magis a
 missis subditis tui iuribus contra sub. et per
 legibus dñi eius debetam apud contumaciam vram
 detinetur. Quare ad hunc Contum. et tunc
 vnum hinc requisitionem ac rogandam volumus
 ut iam tandem et requisitis respectum, debetam
 vobis subditis tuis justitiam aduini proffere
 volitis, et id quod sumus ipse vobis proffert
 Alioquin hinc iniuri, injuriam, alius vnum dñi
 iniuriis, per quod ex sanis manifestis iuribus
 et dñis vobis subditis vnum hinc dñis
 proffert, quod vnum dñi proffert (quibus
 et mactatoribus vris non parum subditis) et
 dñis. Vnum proffert or: dñi vnum
 operam debetam, ac vobis et dñis et sub
 vobis subditis vobis de agitate de hinc et
 hinc or: dñi vnum longi subditis vobis
 et operantur. Datum in aere H. d. 27.
 Legit Doms 1587

G. de dom: Vra

Amicus et Viri

Valentinus Balassi de
 Gijarmad: Sar: Cas: Regiar:
 Hatis in Agria Equitum
 Capitamus

Nemzetes és előkelő⁶ advokátus⁷ uram, tekintetes⁸ barátunk és szomszédunk!

Sok üdvözlétünk valamint szolgálatunk ajánlása [után].⁹ Már többször megkerestük kegyelmeteket¹⁰ leveleink útján azt kérvén, hogy kegyelmetek a közös¹¹ igazságra¹² és a jó szomszédságra való tekintetből ezen szolgánknak az oly tiszta és világos adósság miatt köteles és igazságos elégtételt szolgáltatott volna. Ám nem tudom, hogy lehet az, hogy mindeddig szerfölött keveset tudunk elérni írásainkkal és könyörgéseinkkel. Ugyanis szolgánk igen nagy kárára, a nyilvánvaló jog és törvény ellenében pénze kegyelmed polgártársánál maradt. Miért is kegyelmedet ezen levelünkkel kerestettük meg és kéretjük, hogy már végre a méltányosságra való tekintetből nyomorult szolgánknak köteles igazságot szolgáltatassatok, hogy azt, ami az övé, újra birtokolhassa.

Máskülönben, bár akaratunk ellenére, kénytelenek leszünk más orvosságot találni, amelynek révén az olyannyira nyilvánvaló sérelem és kár miatt nyomorult szolgánkat megbosszulhatjuk, mely orvosság valóban nem kis kárára lesz polgáraitoknak és kereskedőiteknek. Ám reméljük, kegyelmed fáradozni fog azon, nehogy a dolog oda jusson, hanem nyomorult szolgánk méltányos elégtételt nyerjen stb.

Ezzel kegyelmednek hosszú szerencsés életet kívánunk.

Kelt Hradek¹³ várában, 1581. esztendőben, április 21.

Kegyelmednek

barátja és szomszédja

gyarmati Balassi Bálint
a császári és királyi felség
egerbeli lovasainak kapitánya s. k.

Nemzetes és előkelő férfiúnak X. Y., nemes Krakkó város advokátusának stb. tekintetes barát és szomszéd urunknak.

* * *

A költő lengyelországi tartózkodásairól, kapcsolatairól, kötődéseiről rendelkezésre álló ismereteket talán szükségtelen itt elősorolni.¹⁴ Hogy ezeknek köre a Balassi-kutatás figyel-

6 Mivel korabeli magyar megfelelőjével nem találkoztam, a szóra ECKHARDT Sándor fordítását használom: BALASSI Bálint *Összes művei*, I, Bp., 1951, 326–327.

7 Az ügyész szó talán túl modernül hatna a szövegben.

8 Szintén ECKHARDT (uo.) után, bár valójában a tekintetes a *spectabilis* megfelelője a magyarban.

9 Véleményem szerint az accusativus itt egy elliptikus *post* praepositio vonzata.

10 Egykorú magyar levélben még sosem találkoztam olyan kifejezéssel, mint az *uráságod* v. *uráságtok*.

11 Igazán jó fordítása a mára sajnos teljesen más jelentéssel bíró *közönséges* jelző lenne.

12 A *iustitia* megkülönböztetve a *veritastól* számunkra természetesen *igazságosságot* és nem *igazságot* jelent – de csak a nyelvújítás óta.

13 Azaz Liptóújvár.

14 Minderre I. ERDÉLYI Pál, *Balassi Bálint 1551–1594*, Bp., 1899 (Magyar Történeti Életrajzok), passim; ILLESSY János, *Két adat Balassa Bálint életrajzához*, ItK, 5(1895), 191–193; ECKHARDT Sándor, *Balassi Bálint*, Bp., [1940], 57–61; Uő., *Az ismeretlen Balassi Bálint*, Bp., 1943, 70–73; Uő., *Balassi Bálint az Oceanum mellett*, MKsz, 67(1943), 245–251; V. KOVÁCS Sándor, *Balassi Bálint ismeretlen levele*, ItK, 65(1961), 445; ECKHARDT Sándor, *Balassi Bálint toborzó levele*, ItK, 65(1961), 570–571.

mét elkerülő lengyel levéltárak kutatásával még tovább bővíthető, arra ez a mindaddig kiadatlan¹⁵ levél meggyőző bizonyítéknak tűnik.

Van Balassinak egy igen hasonló témájú és hangvételű írása, amelyben öt hónappal korábban (1580. november 17.) a selmecbányaiakat fenyegeti, amennyiben egy hibbei polgár-szolgájának tartozását nem adják meg.¹⁶ Ekkor szintén egy *subditus*áról van szó, elképzelhető, hogy mindkét levélben ugyanazon személy balul elsült hitelügylete fordul elő. A költő a selmecieknek csupán „más utat” helyez kilátásba, ha kívánságát nem teljesítik. Sokadik kérése után a krakkóiaknak már konkrétabb „orvosságot”, kereskedőik¹⁷ kifosztását ajánlja cserébe, ha vonakodnak a tartozás rendezésétől.

Lehet, hogy több e tárgyban írt (és feltételezhetően számos egyéb) levele közül éppen ez az olyannyira „balassis” fordulat őrizte meg mostani írását az utókor számára a krakkói városi levéltár elenyésző számban fennmaradt *missilisei* között?

*

Ehelyütt is megköszönöm a levél másolatának megszerzésében nyújtott szíves segítségét Németh Istvánnak (Magyar Országos Levéltár), Dr. Sławomir Radońnak (Archiwum Państwowe w Krakowie) és Bronisława Witkowskának (Naczelną Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa).

15 Balassi nyomtatásban megjelent leveleire l. STOLL Béla, VARGA Imre, V. KOVÁCS Sándor, *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig*, Bp., 1972, 283–284; STOLL Béla, *Balassi-bibliográfia*, Bp., 1994 (Balassi-Füzetek, 1), 30–36.

16 BALASSI, *i. m.*, 326–327. A szintén nem autográf *missilis* s. k. aláírása és a fenti levélé az egy *certorum* szó kivételével megegyezik. E két példán kívül egyelőre nem ismeretes több olyan levél, amelyet Balassi egri „kapitány”-ként – valójában hadnagyként – írt volna alá.

17 Balassi maga is kereskedett a lengyelekkel. ILLESSY János, *Adatok Balassi Bálintról, Negyedik közlemény*, ItK, 11(1901), 348.